

Barbara Grzyb*, s. Bogumiła Gardziejewska**

* Politechnika Śląska w Gliwicach, ** Dom Pomocy Społecznej Zaklików – Irena

Psychodrama w resocjalizacji nieletnich

Abstrakt: W artykule podjęto dyskusję nad ujęciem psychodramy w aspekcie procesu resocjalizacji nieletnich. Ważnym obszarem rozważań, jest zwrócenie uwagi na najbardziej skuteczną formę pracy w modyfikacji zachowań społecznie pożądaných. Ponadto identyfikacja i szersze omówienie kwestii oddziaływania psychodramy wskazuje na emocjonalny, terapeutyczny, a przede wszystkim korekcyjny wymiar, tak pożądaný w resocjalizacji nieletnich.

Słowa kluczowe: psychodrama, resocjalizacja, nieletni, terapia.

Wprowadzenie

Współczesne problemy dzieci i młodzieży, szczególnie objętych procesem resocjalizacji, są bardzo trudnym, a czasami skomplikowanym obszarem psychologicznych i pedagogicznych oddziaływań. Z tego też powodu, ale niezależnie od zaburzeń i źródeł życiowych dylematów nieletnich, wielu terapeutów poszukuje idealnego rozwiązania korektywnego. Jest wiele działań wspomagających postępowanie resocjalizacyjne, jednak do najbardziej efektywnych można zaliczyć psychodramę.

Określenie „psychodrama” pochodzi od greckiego słowa „psyche” (dusza/ /duch) i „dramat” (działanie), co oznacza prezentację duszy w akcji. Klasyczna psychodrama jest dzisiaj postrzegana jako metoda psychoterapii, w której potencjalni uczestnicy są zachęcani do kontynuowania swojego działania poprzez dramatyzację, odgrywanie ról i dramatyczną samoprezentację (Kedem-Tahar, Kellermann 1996, s. 28).

Z kolei według *Słownika wyrazów obcych*, psychodrama to metoda rozpoznawania i leczenia zaburzeń psychicznych, polegająca na wyrażaniu przeżyć i konfliktów pacjentów w formie improwizowanych scen, w których czynny udział biorą pacjenci wraz z terapeutą (Słownik wyrazów 1999).

Psychodrama uważana jest za jedną z najważniejszych metod pomocniczych w psychoterapii grupowej. Jej zadaniem jest tworzenie scen psychodramatycznych, poprzez które dochodzi do odreagowania i docelowego uzyskania korektywnych doświadczeń emocjonalnych (por. Grzesiuk 2000; Stankiewicz, Tomczak 2012 i inni).

Z uwagi na szerokie spektrum oddziaływania psychodrama najczęściej wykorzystywana jest w pracy zespołowej. Jak podkreśla Stanisław Kratochvil (1988, s. 178), zastosowanie tej metody w psychoterapii grupowej ma miejsce wtedy, gdy zachodzi potrzeba naświetlenia ukrytych motywów i pragnień. Stwarza ona możliwość wypróbowania różnych sposobów rozwiązywania konkretnych i problematycznych dla pacjenta sytuacji. Metoda ta umożliwia szybkie i precyzyjne dotarcie do zaistniałego w życiu człowieka problemu oraz wypróbowanie i przećwiczenie alternatywnych form jego zachowań (Kratochvil 1988, s. 178).

Można zatem powiedzieć, że terapię psychodramą należy rozpatrywać w kategoriach społecznego uczenia się, ale też posługiwania się nią w korekcji zaburzeń i modyfikacji zachowań nieletnich. Warto jednak podkreślić, iż dość często identyfikuje się psychodramę jako metodę wspomagającą proces resocjalizacji (por. Konopczyński 1996; Czerkawski 2006; Florczykiewicz 2010; Motow 2013 i inni).

Psychodrama a resocjalizacja nieletnich

Problematyka resocjalizacji nieletnich rozpatrywana w kontekście implementowania działań terapeutycznych i profilaktycznych, ma na celu kreowanie rozwoju osobowości, dostrzeganie wartości ładu społecznego i związaną z nim wolność ludzką. „Paradoksalnie (biorąc pod uwagę fakt, że znaczna część zabiegów resocjalizacyjnych odbywa się w placówkach zamkniętych) jedną z najważniejszych wartości resocjalizacji jest bowiem wolność. Stanowi ona w życiu człowieka wartość finalną, autoteliczną, a jednocześnie jest środkiem urzeczywistniania innych wartości i dóbr (zaspokajania codziennych potrzeb i tworzenia kultury)” (Jaworska 2012, s. 25–26). Stąd też proces powtórnej socjalizacji nieletnich wymaga szczególnego podejścia psychoterapeutycznego, by efektywność i trwałość uzyskanych zmian osobowościowych, miały swoje przełożenie na funkcjonalną część ich życia. Należy jednak zauważyć za Robertem Oporą, że w wielu przypadkach osoby nieletnie nie mają „prawidłowo wykształconych mechanizmów wewnętrznej kontroli i w związku z tym doświadczają poważnych problemów decyzyjnych w sytuacjach pokusy, nie przejawiają odpowiednich reakcji emocjonalnych w sytuacji naruszenia norm prawnych lub społecznych” (Opora 2008, s. 261). Ponad-

to autor zauważa dość istotną kwestię dotyczącą samej terapii nieletnich, która powinna być ukierunkowana na takie organizowanie sytuacji, by młodzi ludzie mogli doświadczać sukcesu i zachowań społecznie pożądanych.

Odnosząc się do powyższych spostrzeżeń można założyć, że Ireną Motow (2013, s. 2), że „najłatwiej zaobserwować skuteczność resocjalizacji w obszarze modyfikacji zachowań. Jest to swego rodzaju wytrenowanie prawidłowych standardów zachowania, bez konieczności zmiany postaw czy przekonań jednostki”.

Badacze tej problematyki podkreślają jednak, że „klasyczne formy oddziaływania na nieletnich w środowiskach instytucjonalnych i środowiskach naturalnych okazują się mało konstruktywne i nieefektywne, dlatego należy poszukiwać nowych dróg docierania do świadomości i sfery emocjonalnej trudnej, nieprzystosowanej i przestępczej młodzieży. Drogi te powinny być atrakcyjne, przyciągające i niezbyt skomplikowane. Jedną z takich dróg okazuje się być twórcza resocjalizacja, której istotą jest próba ukazania, że tożsamość młodego dewiacyjnego człowieka można zmienić w sposób odmienny od utartych schematów resocjalizacyjnych” (Szajek 2012, s. 20). Terapia korektywna – twórcza jest bowiem coraz bardziej akceptowaną formą oddziaływań reedukujących, zarówno w pracy jednostkowej, jak i zbiorowej, a psychodrama spełnia przeciwieństwo wszystkie te kryteria.

Oddziaływanie indywidualne i grupowe psychodramy na osoby resocjalizowane jest o tyle pozytywne, iż w większości przypadków jest to gra bez określonej instrukcji na elementy czy strukturę. Dzięki tym uwarunkowaniom zdecydowanie łatwiej jest zachęcić potencjalnych uczestników nie tylko do zajęć, ale przede wszystkim do relatywnego i pełnego uczestnictwa. Niestety nie jest to zadanie łatwe, szczególnie w początkowym okresie terapii, bowiem nie każda resocjalizowana jednostka jest gotowa wejść w odgrywane role.

Psychodrama jako metoda poddaje analizie zachowania człowieka, które w początkowym procesie terapii są często nieczytelne z powodu braku umiejętności w naturalnym wyrażaniu siebie. Zdaniem niektórych autorów (Grzesiuk 2000; Sikorski 2002; Konopczyński 2006; Opora 2010 i inni) psychodrama jest nie tylko procedurą wprowadzającą w rolę, ale ma również zdecydowany wpływ na zmiany postaw i dążeń ludzkich. Oddziaływanie tego rodzaju terapii u resocjalizowanych nieletnich bardzo często zmierza do ujawnienia wpojonych w przeszłości wartości pozytywnych (jeżeli istniały), a zarazem do innowacyjnego ich odkrycia przez samego siebie w trakcie terapii. Prawidłowość naturalnych i społecznie akceptowalnych zachowań staje się wtedy łatwiej przyswajalna. Stąd też zasady postępowania resocjalizującego zaczynają mieć sens, bowiem wspólne poczynania grupowe odnoszą się nie tylko do obserwacji, ale i odczuć wewnętrznych.

Dzięki psychodramie możemy zaaranżować wiele sytuacji uznanych przez zbiorowości społeczne. Joanna Moczydłowska (2000) uważa, że elementy psychodramy w terapii nieletnich uczą wyrażania pozytywnych przeżyć, ale również są pomocne w obserwacji ujawnianych potrzeb psychicznych, takich jak: akceptacja, sposób wyrażania siebie, uznanie itp. Z kolei Tomasz Stołowski (2006, s. 41)

podkreśla, iż mimo obserwowalnego u osób resocjalizowanych niskiego poziomu zaufania, niedojrzałości społecznej i emocjonalnej, agresji, zachowań odwetowych, obniżonej zdolności kontroli postępowania, niskiego poziomu empatii w stosunku do wcześniej deklarowanego – pojawia się lęk, często nieuzasadniony, a wynikający z konfliktu jednostki z normami społecznymi.

Stąd też „możliwość spontanicznego odgrywania zadanych ról daje wiele okazji do przepracowania własnych postaw, emocji i problemów. Daje wiele informacji o sobie samym. Pozwala na uzewnętrznienie ukrywanych, nieraz nieuświadomionych emocji. Pozwala na poznanie siebie, zwiększa kreatywność i poszerza aktywność życiową” (Turaj 2002, s. 1). Właśnie te cechy, pożądane w procesie resocjalizacji, mają zdecydowanie większą szansę na realizację w praktyce i świadomą percepcję oczekiwań społecznych w procesie odkrywania własnych niedoskonałości i ich przyczyn. Dzięki takim działaniom zmiana postawy życiowej jest często kwestią chwili, jednak nie można być pewnym rozszerzenia repertuaru zachowań pożądanych, gdyż do końca nie wiemy, w jakim stopniu środowisko rodzinne i społeczne wywrze wpływ na resocjalizowaną jednostkę po zakończeniu działań korektywnych.

W terapii resocjalizacyjnej wychodzi się z założenia, że trudne zachowania dzieci i młodzieży mają swoje tło psychiczne. Towarzyszą im bardzo często przykre emocje, takie jak: lęk, poczucie winy, niepokój, gniew, złość, osamotnienie oraz określone, najczęściej negatywne, sądy poznawcze na temat własnej osoby. Są one wynikiem doznawanych w przeszłości lub aktualnie trudnych stanów emocjonalnych, deprywacji lub mało satysfakcjonujących kontaktów z najbliższymi. Lęk przed niepowodzeniem prowadzi do izolacji, braku zaufania, którego efektem końcowym jest obrona wewnętrzna przed doznaniem uczuciowymi i emocjami innych. Osoba taka szuka samopotwierdzenia, bardzo często naruszając prawa innych lub prezentując wrogie zachowania wobec siebie lub otoczenia (Sawicka 1998). Z kolei podłożem zaburzeń adaptacji społecznej, jak podkreśla Janina Florczykiewicz (2009, s. 275), mogą być uwarunkowania biologiczne (konstytucjonalne bądź funkcjonalne), psychologiczne i społeczne – jednak, niezależnie od źródła, zwykle przejawiają się one w zachowaniach niezgodnych ze standardami społecznymi, stanowiąc w tym sensie odchylenie od normy, czyli stan chorobowy (patologię społeczną).

Myślenie o resocjalizacji w kategoriach terapii zawarte jest w stanowisku reprezentowanym przez Lesława Pytkę, bowiem autor proponuje postrzeganie resocjalizacji w kategoriach procesu (odmiany) społecznego zdrowienia (Florczykiewicz 2009, s. 277). W tych okolicznościach można uznać pomocną rolę psychodramy, która poprzez swoją terapeutyczną rolę stwarza warunki do osłabiania negatywnej ingerencji w psychikę i społeczne funkcjonowanie nieletniego.

Rosnące zainteresowanie pracą psychokorekcyjną w resocjalizacji nieletnich można uznać za wysoce skuteczne, gdyż dokonujące się w człowieku zmiany, takie jak rozwój spontaniczności, wczuwanie się w rolę innych osób czy odkrywa-

nie swojej postawy wobec najbliższych i rozumienie drugiego człowieka, to cechy kreujące prawidłowy odbiór rzeczywistości ludzkiej, szczególnie ważny dla osób resocjalizowanych (por. Opora 2010; Pospiszyl 2012; Ostrowska 2013).

W psychodramie, podobnie jak w terapii freudowskiej, występuje trudny zarówno dla terapeuty, jak i pacjenta moment, w którym osoba poddawana terapii zaczyna mobilizować wszystkie mechanizmy obronne. Opór jaki wykazuje jest sprzeczny z jego świadomym nastawieniem. Dla uczestników terapii metodą psychodramy najistotniejsze są trzy elementy:

1. Odeagowanie emocjonalne, wyzwolenie się od nacisku i wrażeń, „oczyszczenie namiętności”, co stanowi moment katartyczny.
2. Odnalezienie własnej historii podniesionej do rangi mitu – w temacie, wokół którego toczy się akcja oraz rozumienie symbolicznego znaczenia różnych sytuacji.
3. Wczuwanie się w sytuacje osób, których rolę się odgrywa, co wpływa na lepsze rozumienie innych (Smarz 2002).

Sesja psychodramatyczna najczęściej przebiega w trzech etapach. Rozpoczyna się od rozgrzewki mającej na celu pobudzenie spontaniczności oraz rozluźnienie atmosfery w grupie. W tym celu stosowane są różne techniki pantomimiczne, wyobrażeniowe i taneczne. Następnie przechodzimy do etapu przygotowania polegającego na ustaleniu ważnej i aktualnej dla grupy problematyki. Uczestnicy psychodramy muszą znać cel, któremu ona służy. Właściwa gra psychodramatyczna to praca nad przedstawionymi problemami grupy bądź poszczególnych jej członków. Kolejnym etapem jest omówienie odbywające się najczęściej w formie dyskusji (Stankiewicz, Tomczak 2012, s. 17–18).

Analizując psychodramę według Jacoba Moreno w pracy resocjalizacyjnej możemy zauważyć, iż efektem tych zajęć, a zarazem jej głównym celem, jest poszerzenie repertuaru ról społecznych. Ponadto w późniejszym czasie dość często ujawnia się swobodniejsza ekspresja czy też ewidentne wzmocnienie własnej tożsamości. Zaobserwowane efekty terapeutyczne dla osób biorących udział w psychodramie to:

- a) większe rozeznanie w swoich uczuciach i konfliktach emocjonalnych;
- b) zwiększenie motywacji do współpracy;
- c) redukcja objawów negatywnych;
- d) podejmowanie prób przenoszenia korektywnych doświadczeń z grupy we własne życie¹.

Stąd też w terapii według Moreno, można doszukać się wielu pozytywnych aspektów korekcyjnego oddziaływania, również na jednostki resocjalizowane. Uważał on, że traumy, jakie ludzie przeżywają najczęściej w dzieciństwie, powodują bezsilność, bezradność i właśnie w ten sposób zostaje zahamowana spontanicz-

.....

¹ Ambulatorium terapii i rehabilitacji psychoz – grupa psychodramatyczna www.terapia-schizofrenii.krakow.pl/TERAPIA/.../AmbulatoriumPl.html [dostęp: 27.01.2014].

ność reagowania, która jest warunkiem zdrowia psychicznego. Brak spontaniczności wyrażającej się w kreatywności powoduje pojawienie się sztywnych struktur i nieadekwatnych zachowań, które Moreno nazwał rolą patologiczną (Sikorski 2002, s. 45). Przyjmując zatem, że osoba resocjalizowana, poddawana terapii styka się z rzeczywistością, w której zaczynają oddziaływać dwie odrębne, przeciwstawne sobie zasady typologicznej identyfikacji dobra i zła, to wolność od lęku i bezsilności życiowej powoduje dysonans odczuć i możliwość niewymuszonego wyboru jednej z dróg. Ten swoisty dualizm odegranych doświadczeń, uzewnętrznia nowe możliwości funkcjonowania jednostki, które często są wyparte z podświadomości jako nieosiągalne.

Warto podkreślić za Kleopatram Psarraki (2006), że poprzez psychodramę zmierza się do zgłębienia zarówno wczesnych doświadczeń urazowych, jak również do sposobów wpływania na życie. Sposobność badania wewnętrznego świata ukrytych emocji, wypartych wspomnień, umożliwia zdobycie lepszej wiedzy o sobie i o rolach, które gra w swoim życiu. Daje to również możliwość eksperymentowania z nowymi sposobami bycia, zwłaszcza gdy scenariusz psychodramy przedstawia wydarzenie, które może dopiero zaistnieć (Psarraki 2006). Należy więc zadać pytanie, czy psychodrama, jako metoda psychoterapeutyczna, może być efektywnym sposobem pracy z młodzieżą resocjalizowaną? Trudno udzielić jednoznacznej odpowiedzi, ze względu na dużą relatywność działań terapeutycznych. Jednak w jej przypadku zauważamy, iż swoboda działania i odbioru tego, co prezentuje protagonista w wielu przypadkach dotyczy samych pacjentów (por. Galińska 2004, s. 17–28). Właśnie poprzez psychodramę odnajdują oni swoje zagubienie, rozumiejąc często przyczynę jego powstania. Czują się odpowiedzialni za słowa, gesty i działania korespondujące z losami uczestników, czasami wyobrażeniowymi, ale możliwymi do zaistnienia w realnej rzeczywistości. Emocjonalność psychodramy jest czasami autentycznym odbiciem losów ludzkich, które możemy odegrać na wiele sposobów. Sprawdzalność sytuacji koreluje z zaangażowaniem i pomysłowością protagonisty, ale nie jest ona oderwana od działania grupy, czy nawet antagonistycznego podejścia innego odbiorcy (por. Konopczyński 1996; Kedem-Tahar, Kellermann 1996; Puszka 2008; Szajek 2012; Stankiewicz, Tomczak 2012 i inni).

Można zatem powiedzieć, że ta wykreowana realność spontanicznej gry psychodramatycznej bardzo często pokazuje świat, do którego większość osób resocjalizowanych odnosi się z dystansem – niejednokrotnie z negatywnym nastawieniem emocjonalnym. Bardzo często te pejoratywne emocje nie pozwalają urzeczywistnić w nich swojego realnego uczestnictwa. Dlatego też w resocjalizacji, której głównym zadaniem jest korygowanie zaburzonych zachowań i wadliwych postaw społecznych, metoda psychodramy może mieć wpływ nie tylko na zmianę osobowości, ale jest w stanie wykształcić zdolność rozumienia innych i właściwego podejścia do życia.

W wielu przypadkach młodzież resocjalizowana rozpoczyna terapię psychodramą będąc pod wpływem niepomysłnych życiowo sytuacji, emocji, wyni-

kających bardzo często z niezrozumiałych okoliczności, jakie zadecydowały o ich losie. Czasami zdarza się tak, iż psychodramę wprowadza się indywidualnie, by tzw. wejście w grupę nie miało negatywnego wpływu na pogłębienie się zachowań czy odczuć destrukcyjnych. Analizując literaturę przedmiotu zauważamy również, iż terapia indywidualna odnosi się do osób zamkniętych, przeżywających głębokie traumy życiowe, a także dla obciążonych depryzacją społeczną (Pospiszyl 1998).

Wychowawcze walory psychodramy wynikają z aranżowanych sytuacji, jednak „korekcyjna funkcja, której wynikiem jest rozwój (kreacja) twórczej osobowości, pełni w wychowaniu niemniej istotne funkcje: korekcyjną (naprawczą) i profilaktyczną (zapobiegawczą)” (Górski 1984, s. 57). Korektura wychowawcza dotyczy usuwania zaburzeń psychospołecznego rozwoju młodocianych, a jej skuteczność zależy od respektowania w tym postępowaniu zasad i mechanizmów psychoterapii. Profilaktyka natomiast polega na zapobieganiu metodami psychoterapeutycznymi różnym dysfunkcjom systemu i wypaczeniom procesu wychowawczego (Górski 1984, s. 57).

Mówiąc o procesie korekcyjnym należy podkreślić, iż w psychodramie wyróżniamy obowiązujące zasady dla wszystkich jej uczestników:

- zasada zmienności inscenizacji;
- zasada realizmu inscenizacji;
- zasada funkcjonalności inscenizacji;
- zasada spontaniczności inscenizacji;
- zasada ciągłości i integralności inscenizacji;
- zasada integracji;
- zasada nieformalności;
- zasada demokratyczności;
- zasada socjometrycznej analizy grupy;
- zasada stałości i wspólności pola psychodramatycznego (Szelaąg 2006).

Odpowiadający zasadom psychodramy proces kreowania i „odbudowy” osobowości bardzo często napotyka na zróżnicowane zewnętrznie i wewnętrznie komplikacje, niezależne od środowiska. Najczęściej dotyczą one samej jednostki, jej rozwoju oraz pojmowania otaczającej go rzeczywistości (Górski 1984, s. 83).

Natura ludzka i jej złożoność wynika z oczywistych reguł rozwoju i postępu, jednak z wielu względów nie jest łatwa do zainicjowania w ramach korektury zachowań, szczególnie wśród młodzieży resocjalizowanej. Przyczyny trudności właściwego „dopasowania” metod resocjalizacyjnych do psychiki wychowanków wynikają z dwóch zasadniczych źródeł:

- złożoność natury ludzkiej nie pozwala na precyzyjne określenie, jakie jednostki wykazują podatność na resocjalizację „w ogóle”, a jakie nie; nie pozwala także odpowiedzieć na pytanie, czy istnieją takie typy psychiczne ludzi wykołejonych, do których „trafiają” jedynie metody oddziaływań resocjalizacyjnych, a inne nie?

— trudność w klasyfikowaniu różnych metod oddziaływania resocjalizacyjnego pod kątem ich skuteczności (Pospiszyl 1998, s. 150–151).

Odnosząc się do spostrzeżeń autora można zauważyć, iż proponowana koncepcja zwraca uwagę na istotne zagadnienie dotyczące adaptowania konkretnej terapii nie tylko do zaburzeń jednostki nieletniej, ale również do samej osoby. W przypadku psychodramy o wadze problemu bardzo często decyduje grupa, terapeuta, a pośrednio najbliższa rodzina, która mimo wszystko powinna wykazać zainteresowanie postępami w psychoterapii. Ponadto niebagatelnym wskaźnikiem postępów wychowawczych jest sama chęć uczestnictwa w terapii psychodramą. Można nawet sądzić, iż zrozumienie sytuacji i celu do jakiego się zmierza ma istotne znaczenie dla dalszego losu młodego, resocjalizowanego człowieka.

W kontekście omawianego problemu warto zauważyć, iż heterogeniczne standardy metod i technik terapeutycznych, które mogą być wprowadzone do terapii nieletnich zakładają, iż jednostka poddająca się tego rodzaju zajęciom ma pewne oczekiwania, a zaspokojenie ich nie jest sprawą łatwą (por. Sikorski 1995; Konopczyński 1996; Bartkiewicz 2001; Czerkowski 2003 i inni). W warunkach psychodramy istnieje jednak możliwość rozliczenia się z przeszłością, bowiem, jak zauważa Pytka (2000 s. 346), dla wielu nieletnich przestępstwo pojawiało się jako forma adaptacji życiowej, jako próba dostosowania się do nader skomplikowanej i zakłóconej sytuacji społecznej. Właśnie ta zależność stawia psychodramę w czołówce metod resocjalizacyjnych. Dzięki niej uczestnik może stać się nawet antagonistą i „kreować rolę, w której ma możliwość lepszego rozumienia zarówno swojego zachowania, jak i osób w ich mniemaniu winnych za ich cierpienie. Konfrontując się z nimi w symulowanych warunkach psychodramy mogą dokonać weryfikacji swojego stanowiska, mogą bardziej racjonalnie ocenić faktyczny udział tych osób w utracie własnej integralności, doznawanych porażkach itp.” (Sikorski 2002, s. 314).

Podsumowanie

Oceniając psychodramę jako jedną ze skuteczniejszych metod resocjalizacyjnych można zadać pytanie, czy daje ona gwarancję na zmianę poglądów jednostki, a także pozytywną w społecznym rozumieniu aktywizację nieletniego po zakończonej terapii? Odpowiedzią mogą być spostrzeżenia Joanny Szajek (2012, s. 20), która zauważa, iż badania i dociekania niektórych autorów (Konopczyński, Urban, Stanik, Konieczna, Szulc), sugerują, iż metody twórczej resocjalizacji w znaczącej mierze wzbogacają i ułatwiają proces resocjalizacji nieletnich. Z kolei Elżbieta Bocheńska-Schjetne (2007) zauważa możliwość odbudowania odwagi społecznej, dzięki której fałszywe, istniejące dotąd autorytety zaczynają tracić sens. Właśnie ta odwaga, jako czynnik mobilizujący młodego człowieka do formułowania nowych celów oraz podejmowania prób realizacji marzeń dotąd nieosiągalnych, w których

zaistniały blokady i zakorzeniła się zarówno niechęć, jak i lęk przed dopuszczeniem jakichkolwiek zmian, staje się środkiem docelowym w terapii (Bocheńska-Schjetne 2007). Można więc powiedzieć, iż zmiany dokonujące się w osobowości człowieka stają się po części gwarancją próby ewolucji dotychczasowego stylu życia i ponownego – pełnego zaistnienia w społeczeństwie.

Z punktu widzenia teorii resocjalizacji, ale też innych dyscyplin naukowych współdziałających w procesie terapii nieletnich, zauważamy, że istnieje wiele przesłanek świadczących o dobroczynnym działaniu psychodramy na jednostki resocjalizowane. Merytorycznie uzasadnione są także opinie zacytowanych autorów podkreślające, iż każda próba wprowadzenia człowieka dotąd nieprzystosowanego w świat społecznych norm, to nic innego, jak rozszerzenie repertuaru zachowań relatywnie zharmonizowanych z doświadczaną sytuacją. Właśnie te okoliczności dają szansę nie tylko na zmianę siebie, ale również swoich poglądów i zachowań.

Metoda psychodramy stosowana we współczesnej terapii młodzieży resocjalizowanej, niezależnie od tego w jakim okresie zostanie wprowadzona, przynosi pozytywne rezultaty u większości osób. Możemy mieć jednak nadzieję, iż dokonująca się w człowieku przemiana będzie miała trwały charakter, chociaż nie zawsze jest to możliwe. Zależy to od środowiska społecznego, rodzinnego, które w całej swojej odmienności może dokończyć dzieło terapeutyczne zarówno w pozytywnym, jak i negatywnym znaczeniu.

Abstract: Role-Playing (Psychodrama) in the Social Rehabilitation of Juveniles

The matter under discussion in this report has been an importance of a role-playing in the process of resocialization of juvenile students. An important area of dissertation that has been talked over in this study is to focus on the most efficient way of working in the process of modification socially desired behavior. Moreover the identification and a wider discussion of the aspect concerning the influence of a role-playing (psychodrama) have pointed to an emotional, therapeutic and what is the most significant, corrective dimension, which is highly desired feature in the process of resocialization of juvenile students.

Key words: role-playing, psychodrama, resocialization, juvenile, therapy.

Bibliografia

- [1] Bartkowicz Z., 2001, *Psychoterapia resocjalizująca – zwątpienia i nadzieje*, [w:] *Pedagogika specjalna w reformowanym ustroju edukacyjnym. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej*, (red.) Palak Z., Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- [2] Czerkowski A., 2003, *Wykorzystanie psychoterapii w procesie resocjalizacji*, „Auxilium Sociale”, nr 3/4, wkładka informacyjna, s. I–XVI.
- [3] Czerkowski A., 2006, *Możliwość wykorzystania dramatoterapii w resocjalizacji*, „Chowanna”, R. XLIX (LXII), t. 2(27).

- [4] Florczykiewicz J., 2009, *Sztuka w resocjalizacji – terapeutyczne aspekty twórczości plastycznej*, [w:] *Resocjalizacja. Zagadnienia prawne, społeczne i metodyczne*, (red.) Jaworska A., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [5] Florczykiewicz J., 2010, *Teoria arteterapii Tomasza Rudowskiego – implikacje do resocjalizacji przez sztukę*, „Szkoła Specjalna”, nr 3.
- [6] Galińska E., 2004, *Elementy reparacji w psychodramie i muzykoterapii według teorii Melanie Klein*, „Psychoterapia”, nr 4(131).
- [7] Górski S., 1984, *Psychoterapia w wychowaniu*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa.
- [8] Grzesiuk L., 2000, *Psychoterapia*, PWN, Warszawa.
- [9] Jaworska A., 2012, *Leksykon resocjalizacji*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [10] Konopczyński M., 1996, *Twórcza resocjalizacja – wybrane metody pomocy dzieciom i młodzieży*, Wydawnictwo MEN Editions Spotkania, Warszawa.
- [11] Konopczyński M., 2006, *Metody twórczej resocjalizacji*, PWN, Warszawa.
- [12] Kratochvil S., 1988, *Społeczność terapeutyczna i psychoterapia grupowa w leczeniu nerwic*, PWN, Warszawa.
- [13] Moczydłowska J., 2000, *Psychodrama w pracy wychowawczo-resocjalizacyjnej*, „Problemy Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego”, nr 2(13).
- [14] Opora R., 2008, *Kształtowanie odporności psychicznej u nieletnich niedostosowanych społecznie*, [w:] *Resocjalizacja ciągłość i zmiana*, (red.) Konopczyński M., Nowak B.M., Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, Warszawa.
- [15] Opora R., 2010, *Resocjalizacja wychowanie i psychokorekcja nieletnich niedostosowanych społecznie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [16] Ostrowska K., 2013, *Psychologia resocjalizacyjna. W kierunku nowej specjalności psychologii*, Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna, Warszawa.
- [17] Pospiszyl K., 1998, *Resocjalizacja. Teoretyczne podstawy oraz przykłady programów oddziaływań*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- [18] Pospiszyl I., 2012, *Patologie społeczne. Resocjalizacja*, PWN, Warszawa.
- [19] Psarraki K., 2006, *Psychodrama i trudny pacjent*, „Psychodrama”, nr 4(139).
- [20] Puszkas M., 2008, *Oddziaływanie przez kulturę w procesie resocjalizacji skazanych*, [w:] *Kryminologiczne i penitencjarne aspekty wykonywania kary pozbawienia wolności*, (red.) Kuć M., Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin.
- [21] Pytka L., 2006, *Resocjalizacja*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. V, (red.) Pilch T., PWN, Warszawa.
- [22] Sawicka K. (red.), 1998, *Socjoterapia*, Wydawnictwo CMPPP, MEN, Warszawa.
- [23] Sikorski W., 1995, *Psychodrama jako forma socjalizacji uczniów*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 9.
- [24] Sikorski W., 2002, *Psychoterapia grupowa różnych pokoleń*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- [25] *Słownik wyrazów obcych*, 1999, PWN, Warszawa.
- [26] Stankiewicz S., Tomczak K., 2012, *Psychodrama w psychoterapii*, GWP, Sopot.
- [27] Stołowski T., 2006, *Z doświadczeń psychologa diagnosty Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich*, „Chowanna”, t. 2(27).
- [28] Szajek J., 2012, *Rola arteterapii w twórczej resocjalizacji nieletnich*, „General and Professional Education”, nr 2.
- [29] Turaj W., 2002, *Czy teatr może być lekiem*, „Jesteśmy”, nr 1.

Źródła internetowe

- [30] *Ambulatorium terapii i rehabilitacji psychoz – grupa psychodramatyczna*, www.terapia-schizofrenii.krakow.pl/TERAPIA/.../AmbulatoriumPl.html [dostęp: 27.01. 2014].
- [31] Bocheńska-Schjetne E., 2007, *O zastosowaniu psychodramy w kursie przygotowawczym dla par planujących małżeństwo. Przygotowanie do nowej życiowej roli*, www.psychodrama.pl [dostęp: 17.09.2014].
- [32] Kedem-Tahar E., Felix Kellermann P., 1996, *Psychodrama and Drama Therapy; a Comparison*, „The Arts in Psychotherapy”, Vol. 23, Nr 1 (peterfelix.tripod.com/home/Drama.pdf) [dostęp: 21.01.2014].
- [33] Motow I., 2013, *Perspektywa skutecznej resocjalizacji nieletnich. Możliwości i bariery*, www.ore.edu.pl [dostęp: 12.09.2014].
- [34] Smarz A., 2002, *Sposoby przeciwdziałania agresji*, www.odn.pila.pl [dostęp: 12.09.2014].